

PÅRØRENDESTRATEGI

Harstad kommune

Pårørende er en viktig ressurs og de fleste av oss vil oppleve å være pårørende en eller flere ganger i løpet av livet.

Innhold

1. Innledning.....	2
1.1 Planstrategiens oppbygging og valg av strategi	2
1.2 Sentrale føringer	3
1.3 Lokale føringer	4
1.4 Hvem er de pårørende?.....	5
2. Satsingsområder med utdypet beskrivelse	5
2.1 Tidlig innsats og ivaretagelse.....	5
2.1.1 Barn som pårørende.....	6
2.2 Bedre informasjon, opplæring og veiledning	7
2.3 Forutsigbare og koordinerte tjenester	7
2.4 Tilstrekkelig støtte og avlastning.....	7
2.5 Familieorienterte tjenester.....	8
2.6 Pårørendemedvirkning.....	9
3. Handlingsplan med tiltaksforslag.....	10

HØRNING

1. Innledning

Pårørende er deg og meg – naboen og kollegaen din, vennen til sønnen din og den eldre damen som bor med en ektemann med demens¹

De fleste av oss er pårørende en eller flere ganger i løpet av livet. Pårørende er mennesker i alle aldre – barn og unge, unge voksne, voksne og eldre. Vi kan stå nær en som har en fysisk eller psykisk sykdom, en som har en funksjonsnedsettelse, en med rusavhengighet eller en som sitter i fengsel. Noen er pårørende i perioder av livet, mens andre er pårørende gjennom hele livet. Pårørende er ofte brukers viktigste støtte og kjenner bruker godt. De har erfaring med hva som kan bidra til å hjelpe. Det å være pårørende kan være givende, men også tyngende og vanskelig.

Å forebygge og sette inn tiltak tidlig er av sentral betydning for å hindre at pårørende selv blir syke og får behov for helsetjenester. Det er anslått at familien står for nesten halvparten av den samlede innsatsen i helse- og omsorgssektoren². Pårørendealliansens³ undersøkelser viser at over halvparten av de pårørende opplever dårligere helse sammenlignet med før de ble pårørende, bekymrer seg for egen helse, økonomi, opplever stress, søvnproblemer og å være konstant på vakt. Det er derfor viktig å sette inn tiltak tidlig for å hindre og redusere helseplager hos familiemedlemmer.

1.1 Planstrategiens oppbygging og valg av strategi

Kommunens valgte strategiområder er de samme som i regjeringens pårørendestrategi. Gjennom regjeringens arbeid ble pårørende invitert til å gi innspill på hva som var viktig for dem. Deres behov ble kategorisert i seks ulike satsingsområder.

- Tidlig innsats og ivaretagelse
- Bedre informasjon, opplæring og veiledning
- Forutsigbare og koordinerte tjenester
- Tilstrekkelig støtte og avlastning
- Familieorienterte tjenester
- Pårørendemedvirkning

Kommunes strategiplan gir innledningsvis en kort innføring i sentrale og lokale føringer som er knyttet til pårørendesatsingen, samt en definering av "hvem den pårørende er". De valgte satsingsområder beskrives i del 2 og følges opp med å definere *hvordan vi vil ha det og hvordan vi skal gjøre det*. Strategien avsluttes med en handlings- og tiltaksplan (del 3).

¹ Departementet (2020). Vi-de pårørende. Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan 2021-2025

² Helse- og omsorgsdepartementet. Meld. St. (2017-2018) Leve hele livet. En kvalitetsreform for eldre.

Demensplan 2025

³ [Pårørendealliansen.no](https://paaeroendealliansen.no)

Harstad kommunes strategiske innsatsområder

De seks ulike satsingsområder er valgt med bakgrunn i regjeringens satsingsområde.

Gjennom arbeidet med den kommunale strategien er det kartlagt hva som eksisterer i Harstad og hvilke tiltak som må iverksettes for å kunne følge opp strategiens satsingsområder. Dette fremstilles i handlingsplan (side 10-11). De ulike satsingsområdene henger sammen og flere av tiltakene i handlingsplanen har en direkte eller indirekte betydning på flere av satsingsområdene.

1.2 Sentrale føringer

I 2017 utarbeidet Helsedirektoratet en nasjonal pårørendeveileder⁴. Denne ble oppdatert januar 2019 med et enda større fokus på barn som pårørende.

Målene med veilederen:

- Barn og unge som pårørende skal bli fanget opp tidlig og få nødvendig informasjon og oppfølging.
- Det legges til rette for større grad av pårørendeinvolvering til det beste for brukere og pårørende.
- Pårørende med særlig tyngende omsorgsoppgaver tilbys pårørendestøtte tilpasset deres behov. Pårørendestøtte kan tildeles av tjenestekontoret etter følgende vurderinger;
 - Er omsorgsoppgaven særlig tyngende?
 - Gjelder omsorgsarbeidet nødvendige omsorgsoppgaver?
 - Er omsorgen som gis fra søkeren det beste for den som trenger hjelp?

Helse og omsorgsdepartementet publiserte i 2020 Pårørendestrategi 2021-2025⁵. Denne tydeliggjør veilederen: I strategien «Vi – de pårørende» er hovedmålene:

- Anerkjennelse pårørende som ressurs.
- God og helhetlig ivaretagelse av alle pårørende, slik at pårørende kan leve gode egne liv og kombinere pårørende rolle med utdanning og arbeid.
- Ingen barn skal måtte ta omsorg for familie eller andre.

De pårørendes innsats for sine nærmeste løftes også frem i kvalitetsreformen Leve hele livet⁶. I reformen fremheves det hvordan det er viktig at pårørende kan fortsette å delta i arbeidslivet og samfunnslivet, og at pårørendes ønske om å bidra ikke må føre til helseutfordringer for de pårørende.

⁴ Pårørendeveilederen – Helsedirektoratet.

⁵ Vi- de pårørende. Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan 2021-2025

⁶ Stortingsmelding 15 2017-2018 – Leve hele livet

Helse og omsorgstjenesten må derfor avlaste og støtte pårørende som har store omsorgs- og koordineringsoppgaver.

I følge Helsepersonelloven⁷ plikter ansatte å kartlegge hvem som er brukers nærmeste pårørende og ivareta dem. Pårørende skal møtes individuelt og ut fra den livssituasjonen de er i. Pårørende inviteres inn i helse- og omsorgsarbeidet som en viktig samarbeidspartner når bruker og pårørende ønsker det. Lovbestemmelser skal sikre at pårørende med omfattende omsorgsoppgaver får opplæring, veiledning og støtte⁸. Helsepersonelloven stiller krav til ansatte skal ivareta det behovet for informasjon og nødvendig oppfølging som mindreårige barn kan ha som følge av syke foreldre eller søsken⁹. Regjeringens pårørendestrategi fremhever særlig sårbare grupper som barn og unge, pårørende med egne helseproblemer og pårørende til personer med store og sammensatte behov.

Når foreldre eller søsken blir alvorlig syke vil dette preget barnet og barnehagen har i henhold til lov en helsefremmende og forebyggende funksjon ovenfor det aktuelle barnet¹⁰. Barnehageloven gir føringer på at barnehagen skal samarbeide med foreldre til det beste for barnets trivsel og utvikling.

En elev som opplever alvorlig sykdom i hjemmet, vil kunne påvirkes av dette. Skolen har overordnet ansvar for at det i slike situasjoner opprettes god kommunikasjon med hjemmet slik at læringsmiljøet og elevenes oppvekstmiljø kan tilrettelegges i samarbeid. Lov om grunnskole og den videregående skole (opplæringsloven) legger føringer for at skole skal ta avgjørelser som er til det beste for eleven. Elev skal involveres¹¹.

1.3 Lokale føringer

Gjennom vedtak fattet i kommunestyret 24.08.24 ble kommunedirektøren bedt om å utarbeide forslag på pårørendestrategi.

Kommunedelplanen for helse, omsorg og velferd ivaretar viktige områder som skal bidra til å følge opp nasjonale føringer. Kommunedelplanens strategi beskriver ulike tiltak under «dette vil vi gjøre». Følgende tiltak følges opp gjennom pårørendestrategi;

- Pårørendestøtte og avlastningstilbud
- Tilrettelagt informasjon og veiledning om bolig, helse og livsstil
- Velferdsteknologi for økt trygghet og mestring
- Utvikle og forbedre tjenester og pasientforløp
- Kompetanseutviklingsprogram for ansatte

Kommunedelplanen ivaretar ikke godt nok innbyggere under 18 år. De sentrale føringer legger stor vekt på barn som pårørende og den kommunale pårørendestrategi vil ivareta denne gruppen. Gjennom arbeidet med strategien er det vurdert hva som mangler av tiltak og hva som allerede finnes av tiltak i kommunen knyttet pårørende under 18 år.

Et av byens sykehjem fikk i 2021 mye oppmerksomhet i forbindelse med oppslag i mediene. Kommunedirektøren og kommunalsjef opprettet en samtale-kanal for brukere og pårørende. Bakgrunn for tiltaket var et skissert behov fra pårørende og brukere om å kunne fortelle sin historie til

⁷ Lov om helsepersonell m.v (helsepersonelloven)

⁸ Helse- og omsorgstjenesteloven § 3-6, Pasient- og brukerrettighetsloven § 2-8

⁹ Helsepersonelloven §10 a og b

¹⁰ Lov om barnehage §2

¹¹ Lov om grunnskoleopplæring og den videregående opplæring §10.

nøytrale og uavhengige personer. For å kunne lære av innholdet i de ulike historier disse kategorisert i ulike tema for å forstå hva de handlet om, hvorfor de oppstår og hva som skal til for å løse de identifiserte utfordringer. Tema som følges opp gjennom den kommunale strategi er;

- kontinuerlig dialog og informasjon,
- forventningsavklaring, vite at avtaler følges opp,
- avlastningstiltak tilpasset bruker og pårørende,
- velferdsteknologiske løsninger som bidrar til mestring,
- kompetanse til ansatte.

Harstad kommune gjennomfører brukerundersøkelser knyttet til det å være pårørende og der den siste ble gjennomført i 2022. Svarene fra undersøkelsen er benyttet som grunnlag ved utarbeidelse av pårørendestrategi (eks; avtaler følges opp, samarbeid og involvering, informasjon om kommunens tilbud til pårørende, avlastningstilbud, deltagende ved utarbeidelse av individuell plan).

1.4 Hvem er de pårørende?

Ifølge pårørendeveilederen fra Helsedirektoratet er pårørende «nærstående personer i livet til pasienten eller brukeren; nærmeste familie, besteforeldre, barnebarn, tanter, onkler, venner, mfl.»¹²

Pårørende har ulike og situasjonsbestemte roller. Pårørende kan være kunnskapskilde, omsorgsgiver, en del av pasientens eller brukerens nærmiljø og/eller representant for ham eller henne. Pårørende kan også være i en situasjon der de har behov for egen del. Hvordan pårørende skal eller kan involveres avhenger blant annet av hvilken rolle de har i en gitt behandlings og omsorgssituasjon. Jo sykere pasienten er, desto viktigere er det at pårørende involveres.

Når barn og unge er pårørende

Barn og unge (0-18 år) er pårørende når foresatte eller søsken har helseproblemer, funksjonsnedsettelse eller dør. Helseproblemene kan være psykisk sykdom, avhengighet, eller alvorlig somatisk sykdom eller skade. Barn er også pårørende når foresatte sitter i fengsel.

Når voksne er pårørende

Braker bestemmer selv hvem som er nærmeste pårørende. Helsetjenesten har ansvar for å avklare hvem bruker vil ha som nærmeste pårørende. Nærmeste pårørende har andre rettigheter enn andre pårørende med hensyn til informasjon, samtykke, journalinnsyn og klage. Det er derfor viktig å avklare hvem som er brukerens nærmeste pårørende, og holde informasjon oppdatert

2. Satsingsområder med utdypet beskrivelse

2.1 Tidlig innsats og ivaretagelse

Pårørende skal oppleve å bli sett og hørt og anerkjennes som en ressurs. Helse- og omsorgstjenesten skal fange opp pårørendes behov på et tidlig tidspunkt og innta et forebyggende perspektiv i møte med pårørende. Sårbare pårørendegrupper som barn og unge, personer med egne helseproblemer og pårørende til personer med

Tidlig innsats
og
ivaretagelse

¹² Pårørendeveilederen – Helsedirektoratet.

store og sammensatte behov skal vies særlig oppmerksomhet.¹³ Et godt og systematisk pårørendesamarbeid handler om at ansatte har kompetanse i systematisk pårørendesamarbeid, at det er etablert og implementert gode systemer og rutiner for hvordan samarbeid og involvering skal foregå.

Mange pårørende utøver betydelige ansvars- og omsorgsoppgaver overfor sine nærmeste og utgjør en sentral del av vårt samfunns totale omsorgsressurs. Å gi omsorg og støtte til sine nærmeste har mange positive sider. Det å være pårørende kan også føre med seg mange utfordringer og dilemmaer. Pårørende kan være utsatt for isolasjon, stress, belastning og egen helsesvikt, som depresjon og utmattelsessymptomer. Det er flere som har behov for å bli mer sett og lyttet til enn de blir i dag. Forskning viser blant annet at hverdagslivet til familiemedlemmer til personer med psykiske lidelser og rusproblemer kan være krevende og belastende.

2.1.1 Barn som pårørende

Multisenterstudien om barn som pårørende viser at verken spesialisthelsetjenesten eller kommunehelsetjenesten følger godt nok opp sitt lovpålagte ansvar når det gjelder å identifisere og ivareta barn som pårørende¹⁴. Barn er utsatt når familien rammes av alvorlig sykdom. Foresatte eller søskens helseproblemer, funksjonsnedsettelse eller død påvirker barns og unges tanker, følelser og hverdagsliv. En stor andel barn og unge opplever å være pårørende i løpet av oppveksten. Betydningen av ivaretagelse av søsken som pårørende er derfor viktig. Barns utvikling avhenger av trygge og tilstedeværende foresatte. Når familier rammes av sykdom, kan foreldrefunksjonen svekkes i kortere eller lengre perioder. Dette kan få konsekvenser for barnets utvikling og helse.

Tidlig innsats skal være et grunnleggende prinsipp i alt arbeid med barn og unge i Harstad, og man må følge opp ved mistanke om barn ikke har det bra. Harstad kommune har etablert BTI som skal benyttes i dette arbeidet. Dette er en samhandlingsmodell for tjenester som møter gravide, barn, unge og foreldre det er knyttet-undring eller bekymring til. Denne modellen skal bidra til å sikre at barn som pårørende følges opp og sikre godt koordinerte tjenester. Barnehage og skole som møter alle barna og deres foresatte, har et viktig ansvar for oppfølging av disse barna. For å kunne følge opp barna i barnehagen krever dette at foresatte/samarbeidspartnere får forståelsen av hvorfor det er viktig at personalet vet om noe av det som skjer i barnets liv utenfor barnehagen.

Hvordan vil vi ha det?

Barn, unge og søsken som pårørende mottar god og tilrettelagt informasjon, og får nødvendig oppfølging dersom de har behov for det.

Pårørende skal på samme måte som brukere spørres om: Hva er viktig for deg?

Hvordan vil vi gjøre det?

Etablere system og rutiner for identifisering og ivaretagelse av barn og unge som er pårørende.

Etablere gode system og rutiner for samarbeid, involvering, informasjon og dialog med pårørende.

Kompetanseheving av ansatte satt i system.

Etablere system for systematisk innhenting av pårørendes erfaringer, og gjøre bruk av disse i kommunens forbedringsarbeid.

¹³ Vi- de pårørende. Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan 2021-2025

¹⁴ Vi- de pårørende. Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan 2021-2025

2.2 Bedre informasjon, opplæring og veiledning

Mange pårørende beskriver og opplever manglende informasjon om tilgjengelig tjenestetilbud, mer kunnskap om sykdom og behandling, veiledning fra helse- og sosialpersonell, samt behov for å treffe og snakke med mennesker i samme situasjon. Studier viser for eksempel at kommunikasjonsproblemer, forandret atferd hos brukeren og sorgen over å miste sin kjære slik han eller hun var, kan være svært krevende for pårørende følelsesmessig.

Bedre informasjon, opplæring og veiledning

Gjennom dialog med pårørende samt pårørendeundersøkelser i Harstad kommune (se lokale føringer) viser flere pårørende til et behov for forventningsavklaring, involvering, informasjon og kontinuerlig dialog gjennom pasientforløpet.

Hvordan vil vi ha det?

Pårørende opplever at de har tilgjengelig og relevant informasjon til å forstå egne rettigheter og navigere i tjenestetilbud, relevante stønadsordninger og lignende.

Hvordan vil vi gjøre det?

Utvikle og oppdatere kommunens hjemmeside som oppleves brukervennlig.

Pårørendeskoler innenfor demens

Samarbeide med spesialisthelsetjenesten om utvikling av læring og mestringstjenester

2.3 Forutsigbare og koordinerte tjenester

En del brukere har behov for flere tjenester samtidig. Dette krever samarbeid på tvers av fagområder, tjenester og nivåer. Pårørende skal være trygge på at bruker får den hjelpen og omsorgen de trenger og har krav på, at det er gode overganger internt i helse- og omsorgstjenestene og et godt samarbeid mellom sektorer (Vi- de pårørende. Regjeringens pårørendestrategi).

Forutsigbare og koordinerte tjenester

Gjennom dialog med pårørende i Harstad kommune (se lokale føringer) beskrives det et behov for å utvikle et bedre samarbeid med pårørende der de gis mulighet for å bli involvert, ha kontinuerlig dialog og informasjon.

Hvordan vil vi ha det?

Utvikle et helhetlig og systematisk pårørendearbeid

Videreføring av BTI om samhandlingsmodell (Bedre Tverrfaglig Innsats)

Hvordan vil vi gjøre det?

Følge opp kommunal pårørendestrategi

Brukervennlig versjon av pårørendestrategi på kommunens hjemmeside

Videreutvikle et godt system for involvering av pårørende ved utarbeidelse av individuell plan

Involvere pårørende ved oppfølging av pasienter som mottar tjenester fra helse- og omsorgstjenesten

2.4 Tilstrekkelig støtte og avlastning

Pårørende som står i krevende eller langvarige omsorgsoppgaver må få tilstrekkelig støtte og avlastning slik at de også kan ivareta seg selv, utdanning, jobb og andre forpliktelser. Det må videre være et mål at avlastning er godt tilpasset både bruker og pårørendes behov. Helsedirektoratets pårørendeveileder¹⁵ beskriver tilstander

Tilstrekkelig støtte og avlastning

¹⁵ Pårørendeveilederen – Helsedirektoratet.

der det må vises spesiell oppmerksomhet knyttet til de som er pårørende for pasient/bruker med f.eks.:

- ✓ Livstruende sykdom og alvorlig, progredierende sykdom
- ✓ Sykdom som kan ha store konsekvenser for pårørende i mange år eller resten av livet, som f.eks. demens, utviklingshemming, hjerneslag, alvorlig psykisk sykdom og rusavhengighet
- ✓ Sammensatte og komplekse behov som krever koordinerte helse- og omsorgstjenester over lang tid

Ikke alle pårørende har behov for hjelp eller støtte. For noen vil informasjon eller veiledning være tilstrekkelig, mens andre trenger sammenhengende støtte og hjelp over tid, samt helsehjelp for egne behov. For noen kan det også være nødvendig å sette grenser for den de er pårørende til. Pårørendes behov for støtte eller avlastning vil også variere på bakgrunn av forhold som brukers tilstand, hvorvidt pårørende bor sammen med bruker eller om brukeren bor på institusjon, samt hvilken livssituasjon den pårørende selv er i ¹⁶.

Avlastning må i større grad tilpasses den enkeltes behov og det bør vurderes ulike måter å organisere dette på. Det bør vurderes å søke innovasjonsmidler til utprøving av fleksible modeller for avlastning. Eksempel på dette kan være å ta i bruk ulike digitale løsninger/velferdsteknologi, det kan være lavterskel avlastning i samarbeid med frivillige organisasjoner

Hvordan vil vi ha det?

Pårørende opplever å bli møtt med respekt og anerkjennelse for den situasjon de står i.

Pårørende får tidlig kjennskap til kommunens ulike pårørendetilbud.

Fleksible avlastningstilbud.

Hvordan vil vi gjøre det

Pårørende til spesielt utsatte grupper får kartlagt behov for støtte.

Avlastningstilbud som i større grad møter pårørendes behov.

2.5 Familieorienterte tjenester

Å være søsken til et barn med sykdom, funksjonsnedsettelse eller rusproblemer medfører også en annerledes søskenrelasjon og et annerledes familieliv – på godt og vondt. Søsken til barn med funksjonsnedsettelse tar ofte på seg flere omsorgsoppgaver enn andre barn.

Familie-
orienterte
tjenester

En syk forelder kan også streve med å ivareta foreldrerollen under sykdom, mens den friske forelderen kan ha behov for hjelp og støtte for å håndtere sykdom hos partner og samtidig ivareta barn og familieliv i tillegg til andre forpliktelser. Flere sykdommer og skader gir endringer hos den som er syk. For eksempel vil kognitive endringer og alvorlig sykdom kunne påvirke relasjoner og kommunikasjon i en familie. BTI-modellen i Harstad er en samhandlingsmodell som følger opp der en mistenker at barn ikke har det bra.

Hvordan vil vi ha det?

Ivaretagelse av hele familien når et familiemedlem opplever alvorlig sykdom, funksjonsnedsettelse, rusproblemer eller når et familiemedlem dør.

Hvordan vil vi gjøre det?

Rutiner og koordinerte tiltak som sikrer at barn som pårørende ivaretas og følges opp i henhold til behov.

Involver pårørende når pasient/bruker mottar tjenester i eget hjem.

BTI-modell og prosedyren «Barn som pårørende» må sikres sammenheng.

¹⁶ Vi- de pårørende. Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan 2021-2025

2.6 Pårørendemedvirkning

Regjeringen vil at pårørende skal tas på alvor i alle deler av behandlingsskjeden. Pårørende skal oppleve å bli møtt som en viktig samarbeidspartner for bruker og helsepersonell – ikke som en motpart. Helse- og omsorgstjenestene må ha systemer og rutiner som legger til rette for dialog med pårørende og at pårørende får nødvendig informasjon. Dette gjelder enten pårørende har rollen som informasjonskilde, representant for bruker, omsorgsgiver eller støtte for bruker, eller pårørende er berørt og har egne behov for støtte ¹⁷.

Pårørende-
medvirkning

Bruger- og pårørendemedvirkning på systemnivå påvirker holdninger, kultur og prosesser for medvirkning i virksomheten. Pårørendeorganisasjonene bør derfor involveres i oppstart av prosjekter i kommuner, ved opprettelse av råd og utvalg, i kvalitetsforbedring og før man gjennomfører endringer. Pårørendeorganisasjoner betyr i denne sammenheng organisasjoner som er demokratiske, medlemsbaserte organisasjoner og drives av pårørende.

Forhåndssamtaler er et verktøy for kommunikasjon mellom pasient, pårørende og helsepersonell og som kan bidra til å avklare hva som er viktig for den enkelte i tiden framover og i livets slutfase. Informasjon fra denne samtalen kan legges til grunn ved vurderinger og beslutninger.

Gjennom kommunens dialog med pårørende (se lokale føringer) bringer de pårørende frem behov og ønsker om forventningsavklaring, mulighet for å bli involvert, få informasjon og føle seg trygg på at den som er syk får den omsorg vedkommende skal ha.

Hvordan vil vi ha det?

Pårørendeinvolvering anerkjennes og gjennomføres på individnivå og systemnivå.

Hvordan vil vi gjøre det?

Rutiner som sikrer at pårørende gis mulighet for å delta som samarbeidspartner i oppfølging av pasient/bruker på individnivå.

Pårørendeorganisasjoner involveres på systemnivå i oppstart av prosjekter, opprettelse av råd og utvalg.

Videreføre bruker og pårørendeutvalg/råd.

Styrke arbeid med utvikling av forhåndssamtaler.

¹⁷ Vi-de pårørende. Regjeringens pårørendestrategi og handlingsplan.

3. Handlingsplan med tiltaksforslag

TIDLIG INNSATS OG IVARETAGELSE		Hvordan vil vi ha det?	
Barn, unge og søsken som pårørende mottar god og tilrettelagt informasjon, og får nødvendig oppfølging dersom de har behov for det.			
Pårørende skal på samme måte som brukere spørres om: Hva er viktig for deg?			
Hvordan skal vi gjøre det	Tiltak i kommunen –	Når	Ansvar
Etablere system og rutiner for identifisering og ivaretagelse av barn og unge som er pårørende.	BTI vurderes og kvalitetssikres for ivaretagelse av barn som pårørende.		BTI koordinator.
	Prosedyre Barn som pårørende er etablert. Det må sikres sammenheng koblet mot BTI og vurdere justering av prosedyrebeskrivelsen.		Kommuneoverlegen.
	Tilpasset opplæring av ansatte som yter tjenester der en kan møte barn som pårørende.		Helse, omsorg, velferd. Skole- Barnehage. Integrering. PPT. Kulturenhet.
	Utvikle sjekkliste for pasientforløp der det tidlig identifiseres om barn er pårørende.		Helse, omsorg, velferd.
	Ha oversikt over tiltak og tilbud til pårørende.		Kommunedirektør Kommunalsjef.
Etablere gode system og rutiner for samarbeid, involvering, informasjon og dialog med pårørende.	Utvikle rutiner/sjekkliste for pasientforløp med tidlig identifiseres pårørende og kartlegge deres behov for støtte.		Helse, omsorg, velferd.
	Gjennomgå allerede etablerte sjekklister og vurdere om involvering av pårørende gjennomføres.		Helse, omsorg, velferd.
Kompetanseheving av ansatte satt i system.	Vurdere hvordan opplæring av ansatte skal sikres for å kunne følge opp innholdet i strategien.		Kommunedirektør Kommunalsjef.
Etablere system for systematisk innhenting av pårørendes erfaringer, og gjøre bruk av disse i kommunens forbedringsarbeid.	Gjennomføre pårørendeundersøkelser og følge opp innspill.		Kommunedirektør. Kommunalsjef.
BEDRE INFORMASJON, OPPLÆRING OG VEILEDNING		Hvordan vil vi ha det?	
Pårørende opplever at de har tilgjengelig og relevant informasjon til å forstå egne rettigheter og navigere i tjenestetilbud, relevante stønadsordninger og lignende.			
Hvordan skal vi gjøre det	Tiltak i kommunen	Når	
Utvikle og oppdatere kommunens hjemmeside som oppleves brukervennlig.	Iverksette prosess for å utvikle kommunens hjemmeside slik at den ivaretar pårørendes behov for informasjon.		Kommunalsjef.
	Vurdere å utvikle pårørendebrosjyre.		Kommunalsjef.
Pårørendeskoler innenfor demens.	Videreføres.	Kontinuerlig	Demenskoordinator på oppdrag fra Kommunalsjef.
Samarbeid med spesialisthelsetjenesten om utvikling av læring og mestringstjenester.	Ved behov samarbeides det med spesialisthelsetjenesten bidras det med utvikling av bruker- og pårørendeopplæring.		Kommunalsjef.
FORUTSIGBARE OG KOORDINERTE TJENESTER		Hvordan vil vi ha det?	
Utvikle et helhetlig og systematisk pårørenderarbeid Bedre Tverrfaglig Innsats (BTI) som samhandlingsmodell videreføres			
Hvordan skal vi gjøre det	Tiltak i kommunen		

Følge opp kommunal pårørendestrategi.	Handlings- og økonomiplanprosess vurderer hvilke tiltak som skal prioriteres for hvert år.	Årlig	Kommunalsjef
Brukervennlig versjon av pårørendestrategi på kommunens hjemmeside.	Utarbeides og legges inn på egnet område for tema som omhandler pårørende.	Etter godkjenning av strategi	Kommunikasjonssjef på vegne av kommunalsjef.
BTI (Bedre Tverrfaglig Innsatssteam)	BTI ivaretar oppfølging av barn som pårørende (se dette opp mot Tidlig innsats og ivaretagelse)		BTI koordinator
Videreutvikle et godt system for involvering av pårørende ved utarbeidelse av individuell plan.	Vurdere eksisterende rutiner for ivaretagelse av pårørendeinvolvering.		Enhet for tildeling og samhandling på vegne av Kommunalsjef.
Involvere pårørende ved oppfølging av pasienter som mottar tjenester fra helse- og omsorgstjenesten.	Sikre at etablerte rutiner/sjekkliste for pårørendeinvolvering innføres i drift (Ses opp mot «Tidlig innsats og ivaretagelse»).		Kommunalsjef.
	Gjennomgå etablerte sjekkliste og sikre at de ivaretar pårørendeinvolvering (Ses opp mot «Tidlig innsats og ivaretagelse»).		Helse, omsorg, velferd.
TILSTREKkelig STØTTE OG AVLASTNING	Hvordan vil vi ha det? Pårørende opplever å bli møtt med respekt og anerkjennelse for den situasjon de står i Pårørende får tidlig kjennskap til kommunens ulike pårørendetilbud. Fleksible avlastningstilbud.		
Hvordan vil vi gjøre det	Tiltak i kommunen	Når	Ansvar
Pårørende til spesielt utsatte grupper får kartlagt behov for støtte.	Utvikle rutiner/sjekkliste for pasientforløp med tidlig identifiseres pårørende og kartlegge deres behov for støtte (Ses opp mot «Tidlig innsats og ivaretagelse»).		
Avlastningstilbud som i større grad møter pårørendes behov.	Vurdere å teste ut ulike modeller for avlastningstilbud.		Kommunalsjef.
	Vurdere mulighetsrommet for å søke innovasjonsmidler til utprøving av fleksible modeller for støtte og avlastningstiltak.		Kommunalsjef.
FAMILIEORIENTERTE TJENESTER	Hvordan vil vi ha det? Ivaretagelse av hele familien når et familiemedlem opplever alvorlig sykdom, funksjonsnedsettelse, rusproblemer eller når et familiemedlem dør.		
Hvordan vil vi gjøre det	Tiltak i kommunen	Når	Ansvar
Rutiner sikrer at barn som pårørende ivaretas og følges opp i henhold til behov.	Samhandlingsmodell (BTI) kvalitetssikres om den ivaretar oppfølging av barn som pårørende (Ses opp mot «Tidlig innsats og ivaretagelse»).	Arbeidsprosess pågår	Kommunalsjef.
	BTI-modell og prosedyren «Barn som pårørende» må sikres sammenheng.	Når strategi er vedtatt	Kommunalsjef
Involver pårørende når pasient/bruker mottar tjenester i eget hjem.	Gjennomgå allerede etablerte sjekkliste og vurdere om involvering av pårørende gjennomføres (Ses opp mot «Tidlig innsats og ivaretagelse»).		Helse, omsorg, velferd.
PÅRØRENDEMEDVIRKNING	Hvordan vil vi ha det? Pårørendeinvolvering anerkjennes og gis mulighet for involvering på individnivå og systemnivå.		
Hvordan vil vi gjøre det			
Rutiner som sikrer at pårørende gis mulighet for å delta som samarbeidspartner i oppfølging av pasient/bruker på individnivå.	Gjennomgå allerede etablerte rutiner og vurdere om pårørende gis mulighet for å delta som samarbeidspartner (Ses opp mot «Tidlig innsats og ivaretagelse»).		Helse, omsorg, velferd.
Pårørendeorganisasjoner involveres på systemnivå i oppstart av			Kommunalsjef.

prosjekter, opprettelse av råd og utvalg.			
Videreføre etablerte bruker og pårønderåd.	Videreføre allerede etablerte brukerråd.		Kommunalsjef.
Styrke arbeid med utvikling av forhåndssamtaler.	Videreføre etablert praksis i institusjonstjenester.		Heldøgns omsorg. Helse og mestring.

HØRING